

Atonement and Attunement

פרשת חקת תשפ"ו

NUMBERS

PARASHAS CHUKAS

19 / 21 – 20 / 8

²¹ This shall be for them an eternal decree. And the one who sprinkles the water of sprinkling shall immerse his clothing, and one who touches water of sprinkling shall be contaminated until evening. ²² Anything that the contaminated one may touch shall become contaminated, and the person who touches him shall become contaminated until evening.

¹ The Children of Israel, the whole assembly, arrived at the Wilderness of Zin in the first month and the people settled in Kadesh. Miriam died there and she was buried there. ² There was no water for the assembly, and they gathered against Moses and Aaron. ³ The people quarreled with Moses and spoke up saying, "If only we had perished as our brethren perished before HASHEM! ⁴ Why have you brought the congregation of HASHEM to this wilderness to die there, we and our animals? ⁵ And why did you have us ascend from Egypt to bring us to this evil place? — not a place of seed, or fig, or grape, or pomegranate; and there is no water to drink!"

1-2. Miriam's death and the lack of water. The death of Miriam is juxtaposed with the chapter of the Red Cow — though they were widely separated chronologically — to teach that just as the offerings bring atonement to the nation, so does the death of righteous people. Also, from the fact that there was no water after she died, we see that it was in her merit that the miraculous well followed the people throughout their wanderings and provided a plentiful supply of fresh water. As soon as that righteous woman died, the water stopped, with the disastrous consequences found later in the chapter (Rashi). According to Seder Olam Rabbah, Miriam died on the tenth of Nissan.

264 DIMENSIONS IN CHUMASH

R' Bernstein

שט

עליון

פרשת חקת

לתתך

4

3

Among the most well-known and consequential episodes in our parsha is that of *Mei Merivah*—the Waters of Contention, commonly referred to as the episode of Moshe hitting the rock. Before we come to discuss the episode itself, let us take a look at its background—the death of Miriam. The well which accompanied the Jewish People in the wilderness and provided water for them did so in Miriam's merit, so that when she died, the people found themselves without water; hence, they complained to Moshe and the episode of *Mei Merivah* ensued.

PARAH ADUMAH AND THE PASSING OF THE RIGHTEOUS

Interestingly, *Rashi's* first comment regarding the death of Miriam relates not to the events which followed from it, but to the section that preceded it: the parsha of *parah adumah* (the red heifer). Citing the Gemara, *Rashi* writes:¹

Why was the section of Miriam's death juxtaposed with the section of the parah adumah? To teach you that in the same

way that korbanos bring atonement, so too, the death of the righteous brings atonement.

6

To the above idea that the passing of the righteous brings about atonement, certain commentators add a proviso: This is only true if those who remain mourn the loss of that righteous person. If there is no such reaction, however, no atonement will occur, for it is not something that simply happens automatically when a righteous person dies.²

To understand this qualification a little deeper, let us consider the concept of atonement. The Hebrew word for atonement is "*kapparah*," which means to wipe away. Atonement occurs when a person disassociates himself from his wrongdoings, relating to them as something extrinsic to his essence and core values which can then be wiped away.

Atonement is effectively a process of self-definition. The passing of a righteous person is a defining moment for those who remain. Not all of our actions on an ongoing basis reflect our innermost values; however, a feeling of loss when someone whose life and deeds did indeed embody those values says something about who we really are and what is important to us. That is why the atonement upon the passing of such a person is dependent on a feeling of mourning, for it is what that feeling says about us which makes atonement possible.

"למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת" (מועד קטן כח)
צריך להבין, אם כוונת התורה לדמות מיתת צדיקים לקרבנות, עדיף היה לדמות זאת לקרבן ממש, כגון קרבן עולה וחטאת, מדוע השוותה זאת התורה לפרה אדומה שעיקרה לטהרה ולא לכפרה?

מקדש הלוי

ר' ציני (P)

5

ולכאורה עלינו לבאר, מדוע בחרה התורה לרמוז את הענין הזה, שמיתת צדיקים מכפרת - דווקא במיתתה של מרים ולא במיתתו של אחד הצדיקים אחרים שבתורה?

ונראה לומר, כי אילו התורה היתה מרמזת את הנקודה הזו רק ביחס למיתתו של צדיק - היה מקום שנסבור כי רק מיתת צדיקים מכפרת, ולא מיתת צדקניות, הרי נשים פטורות מחלק ניכר מהמצוות, ואף אוגן לומדות תורה, ומעתה יש

מקום לומר כי לא שייך שתכפר מיתתן... לפיכך, רימזה התורה דווקא בעת שכתבה את מאורע פטירתה של מרים - שמיתת צדיקים מכפרת, בכדי ללמדנו שצדיקים וצדקניות - היינו הך, ומיתת שניהם מכפרת בשוה!

התורה

פרשת חקת

טיב

שבו

הנה צריך להבין מה טעם מיתת צדיקים מכפרת על עוונותיהם של ישראל.

כתב בספר 'משכיל לדוד': נראה שמה שמיתת צדיקים מכפרת הוא כמו שאמרו רבנן במועד קטן (כה, א) שכל הכובה על אדם כשר מוחלים לו על עוונותיו. ופירוש דבריו, שלא מיתת צדיקים עצמה לבד היא המכפרת, אלא מה שמצטער וכואב ומתאבל על פטירת הצדיק הוא המכפר על העבירות.

אמרו חז"ל (פרקי דר"א, יז) בענין מיתת שואל דכתיב ביה: ויקברו את עצמות שואל ויעתר אלהים לארץ אחרי כן, וכה שנינו שם: כיון ראה הקב"ה שגמלו לו חסד [שצמו ובכו וספדו לו, כמבואר שם], מיד נתמלא רחמים, שנאמר: ויעתר אלהים לארץ אחרי כן.

RABBI CHAYIM ZAITCHYK: "The Talmud (*Brochos* 10a) says that when King David observed the phenomenon of death, he offered poetic praises to the Almighty. Wouldn't lamentations be more appropriate than songs of praise?

"When King David reflected on death, he focused on the fact that life is limited. The days of a person's existence on this planet

are numbered. There will come a day when a person will have to take leave of this world. This awareness stimulated him to appreciate the value of life. His song of praise was dedicated to the joy of just being alive."

מבואר בזה, שלא המיתה עצמה מכפרת אלא האבל והכבוד שנוהגין במיתת צדיקים, כי כבוד זה הוא כבוד ה'.

והחספד לזה הוא, כי כל עבירה היא כולוול בזה שציויה על המצוה הוא הבורא ית"ש, ולכן אמרו חז"ל (אבות ב. א): והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה. כי אל לנו להביט אל המצוה עצמה, אלא על המצוה עליה. והיו הבורא יתברך ציוה לקיים את המצוות ולהימנע מעבירות, ולכן בכל מצוה הרי זה מכבד את ה' וכל עבירה הרי זה כולוול בהשי"ת.

ולכן אם מכבדים את הצדיק שהולך בדרך ה', הרי בזה אנו מכבדים את ה', וכמו שדרשו חז"ל (ב"ק י. א): 'וכבוד גדול עשו לו במותו', זה חזקיה מלך יהודה וכו' שהניחו ס"ת על מיטתו ואמרו: 'קיים זה מה שכתוב בזה'. ובזה אנו מגלים דעתנו כי מה שאנו חוטאים, הוא משי"ת שיש לנו יצר הרע, אבל באמת רצוננו לכבד את ה'.

HARAV YOCHANAN BECHHOFFER

WHY WE TREMBLE / 245

When a tzaddik passes on, it atones, not just for the tzaddik himself, but for his entire generation. It is as if a sacrifice was offered on its behalf. The Maharal explains that when a sacrifice is offered, you return the animal to Hashem Who created it. The word קָרַבָּן comes from the word קָרַב, which means close. You bring the animal close to its Creator. When a tzaddik dies, he goes directly back to Hashem. Since his soul has remained pure in this world, it needs no Afterlife purification. It goes directly from this world to G-d. Just as we bring an animal back to Hashem by burning it on the Altar, the tzaddik goes back to Hashem as a *korban* for his entire generation.

On a fast day, when we weaken the body and allow the soul to connect with Hashem, we are accomplishing the object of a *korban*. Just as מִיתַת צְדִיקִים מְכַפֶּרֶת, the purpose of fasting is to bring the soul close to its Creator.

In fact, the Gemara (*Brachos* 17a) says that when Rav Sheishes fasted, he would say the following *tefillah*: "Master of the Worlds, it is revealed to You that at the time the *Beis Hamikdash* was standing, a person who had sinned would bring a sacrifice; he would offer only its fat and blood, and it would atone for him. And now, I have engaged in fasting, and my own fat and blood have been diminished. May it be Your will that my fat and my blood that are diminished be regarded as if I had offered them before You upon the Altar; and may You show me favor."

There is no more appropriate time for a tzaddik to die than during the *Aseres Yemei Teshuvah*. When people in this world are doing *teshuvah* and returning to Hashem, it is the most fitting time for the death of a tzaddik. Because, just as the death of a tzaddik represents the separation of the spiritual from the physical, the purpose of *teshuvah* and fasting is to separate one's spiritual self from its physical one. On *Tzom Gedaliah*, we fast to be in sync with the fact that a tzaddik died on that day. By fasting, we reduce our body's influence on our actions, and our soul grows stronger. When the body is weakened, the soul can become somewhat freed from the shackles of the body, just as *Gedaliah ben Achikom* transcended the flesh and returned to Hashem. Of course, this only happens if the fast day is used properly, with learning, prayer, and repentance.

101

דשא

חוקת

12 נאות

פעמיים, פרשתנו מביאה את המאמר על מיתת הצדיקים הגורמת לכפרה.

פעם ראשונה במיתת מרים נאמר: ותמת שם מרים ותקבר שם. רש"י מביא את דברי הגמרא: למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך: מה קרננות מכפרין אף מיתת הצדיקים מכפרת.

פעם שניה במיתת אהרון נאמר: ויפשט משה את אהרון את בגדיו... וימת שם אהרון בראש ההר (שם כ. כח). גם על מקרה זה מביאה הגמרא: למה נסמכה מיתת אהרון לנגדי כהונה? מה נגדי כהונה מכפרין אף מיתתן של צדיקים מכפרת (שם, שם).

לפני שניגש ליישב את שתי התמיהות האלו עלינו לבדוק את נסיבות המקרים לפרטיהן: ראשית עלינו לשים לב שהסתלקותו של צדיק איננה רק העלמות המטען הרוחני העצום שהיה גלום בתוכו. בעקבות פטירתו של הצדיק מתמעט גם השפע הגשמי שהיה מועבר לעולם באמצעותו. מעניין הדבר שהתורה לא גילתה מראש לעם ישראל שהשפע הגשמי שאליו זכו במדבר הגיע לכם בזכות הצדיקים, אלא, רק אחרי פטירתם מתגלה הדבר. רק אחרי פטירת מרים מתגלה שהבאר היתה בזכותה. רק אחרי פטירת אהרון מתגלה שענני כבוד היו בזכותו. רק אחרי פטירת משה רבנו מתגלה שהמן ירד בזכותו.

משה, אהרון ומרים בעצמם זכו להיות צינורות להעברת השפע בזכות מעשיו הטובים של אברהם אבינו כמאמרם ז"ל: תנא דבי רבי ישמעאל: בשכר שלשה זכו לשלשה: בשכר "חמאה וחלב" זכו למן. בשכר "והוא עומד עליהם" זכו לעמוד הענן. בשכר "יוקח נא מעט מימין" זכו לבארה של מרים. כך מסביר רש"י על המקום: זכו לשלש: שלש ממנות קימתו

להם נמדנו על ידי משה ואהרון. השפע בזכות מעשיו של אברהם אבינו, והעברתו לעולמנו בזכות הצדיקים. הסתלקו הצדיקים, הסתלק השפע.

עוד זאת לדעת, שהתורה הקדושה משנה את סדר הצגת הענינים לא רק כדי ללמדנו ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה" וש"אין לראות בתורה הקדושה ספר הסטוריה וסיפורים, אלא כדי ללמדנו ענינים העומדים ברומם של עולם: בני ישראל חטאו בעגל בשנה ראשונה לצאתם מארץ מצרים, וכבר בשנה שניה שרפו פרה אדומה, ואילו מיתת מרים לא היתה, אלא בסוף ארבעים שנה במדבר. התורה עיכבה את כתיבת פרשת הפרה האדומה עד סמוך לסיפור מיתת מרים כדי ללמדנו את הלקח, שכמו שפרה אדומה מכפרת, כך מיתת הצדיקים מכפרת.

כיוצא בו, ענין בגדי כהונה כתוב בפרשת תצווה, עם הקמת המשכן והטלת עבודת הקודש על הכהנים, אך התורה חזרה כאן על ענין בגדי הכהונה כדי ללמדנו שכמו שבגדי כהונה מכפרין כך מיתת הצדיקים מכפרת. שהרי בפרשתנו ה' ציוה את משה: והפשט את אהרון את בגדיו, ומיד אחר כך כתוב: ויעש משה כאשר ציוה ה' דהיינו שהפשיט את בגדי אהרון, ומדוע חזרה התורה בכל זאת וכתבה: ויפשט משה את אהרון את בגדיו? דברים אלו נראים מיותרים! אכן, המטרה היא לסמוך את ענין הבגדים למיתת אהרון כדי ללמד את הלקח כאמור.

זאת ועוד. ביום חנוכת המשכן, מתו נדב ואביהוא, בראש חודש ניסן. אך התורה מספרת את הענין בפרשת יום הכיפורים, שחל בעשרה בתשרי! סמיכות זו ללמדנו שמיתת הצדיקים מכפרת כמו שיום הכיפורים מכפר. נמצאנו למדים שבכמה מקרים התורה "עיקמה" כדי ללמד אותנו את חשיבות הכפרה שבמיתת הצדיקים.

ובכן נחזור לשאלותינו כאמור: א) באיזו סגולה מיתת הצדיקים מכפרת? ב) הרי כאן בפרשתנו לא רואים שום כפרה, אלא אדרבה, פורענות!

את התשובות נמצא במדרש הבא: אמר ר' חייא בר אבא: באי בניסן מתו בניו של אהרון, ולמה מזכיר מיתתן ביום הכיפורים? אלא מלמד שכשם שיום הכיפורים מכפר, כך מיתתן של צדיקים מכפרת. ומנין

שיה"כ מכפר? שנאמר: כי ביום הזה יכפר אתכם לטהר אתכם. ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת? דכתיב: ויקברו את עצמות שאול* וכתיב: ויעתר אלהים לארץ אחרי כן.

לכאורה יש כאן סתירה מניה וביה! מצד אחד אמר המדרש שעצם הסמכת סיפור מיתתן של נדב ואביהוא לפרשת יום הכיפורים מלמד שמיתת צדיקים מכפרת כמו יוה"כ. ומצד שני טורח המדרש ושואל "ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת?" ומביא כתשובה מקור שונה לגמרי שאינו קשור בסמיכות פרשיות, אלא שמוסבר בו, באופן עצמאי לחלוטין, שמיתת צדיקים מכפרת!

אלא ודאי שכאן מונח המפתח להבנת הענין.

עם כלי עוונות

עיון בפרשת עצמות שאול מגלה לנו את הקשר בין קבורת העצמות לכפרת עוונות ישראל: ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה. ודוד מלכנו מחפש את הסיבות שגרמו לרעב, לפורענות הזו. מספרת הגמרא: שנה ראשונה אמר להם דוד לישראל: שמא עובדי עבודת כוכבים יש בכם? דכתיב: ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם ועצר את השמים ולא יהיה מטר? בדקו ולא מצאו. שנה שניה אמר להם: שמא עובדי עבירה יש בכם? דכתיב: וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך? בדקו ולא מצאו. בשנה שלישית אמר דוד: שמא פוסקי צדקה רביבים יש בכם ואין נותנים? דכתיב: נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר? בדקו ולא מצאו."

להשתומם! דור כזה שכולם צדיקים, אין בהם עובדי עבודה זרה, אין בהם עובדי עבירה, אין בהם מי שנדר לתת צדקה ולא קיים! ובכל זאת העם סובל ממכת רעב! הסיק דוד את המסקנא: אין הדבר תלוי אלא ב'. וזהו המשך הפסוק: ויבקש דוד את פני ה'. שאל באורים ותומים, ומה היתה תשובת ה'? ניאמר ה': אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים. מסבירה הגמרא: אל שאול: שלא נספד כהלכה. ואל בית הדמים, על אשר המית את הגבעונים. מצד אחד, ה' מקנא

קנאת שאול על כי לא נספד כהלכה אף על פי, שהוא היה אשם כמות הגבעונים, ומצד שני, ה' מבקש לעשות צדק עם הגבעונים. וכך מתקיימים דברי הנביא: אשר משפטו פעלו: באשר משפטו שם פעלו."

ובכן, שאול לא נספד כהלכה, כאשר הדגש הוא על כהלכה. שהרי במציאות מצאנו שדוד המלך ספד לו מרורות, לו וליהונתן בנו: ויהונן דוד את הקינה הזאת, על שאול ועל יהונתן בנו... בנות ישראל אל שאול בכינה המלבישכם שני עם עדנים... צר לי עליך אחי יהונתן...".

וגם בני ישראל בכו והספידו: ויספרו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו... ובכל זאת אין כאן מספד כהלכה, מדוע? אומר רש"י ד"ל... בפירושו לנביא אל שאול: על עוון שאול שנקבר פתאום כהנא, שגנזוהו אנשי יבש גלעד וקנזוהו ולא נספד לפי כבודו. אף על פי שדבר זה קרה לפני שלשים שנה, כדברי רש"י על הגמרא: תריסר ירחי שתא: לאו דווקא, דהא קרוב למלמין שנין הוא, שהרי סוף שנותיו של דוד היה..."

במשך שלשים שנה, עצמותיו של שאול בקבורה בכזיון! זמן רב כזה עבר ועוד בשמים זוכרים שלא נספד כהלכה ולא נקבר כיאה לכבודו! וילך דוד ויקח את עצמות שאול ואת עצמות יהונתן בנו מאת בעלי יבש גלעד אשר נגבו אותם מרחוב בית שן... ויקברו את עצמות שאול ויהונתן בנו בארץ בנימין בצלע בקבר קיש אביו. וממשיך הכתוב: ויעשו כל אשר ציוה המלך. אומר רש"י: להספיד עליהם כלל עמי ישראל, ורק אחרי זה: ויעתר אלהים לארץ אחרי כן, ורק אחרי זה ירדו הגשמים והסתיים הרעב.

התעוררות לתשובה

אכן זהו הפתרון. מכאן למדו חז"ל במדרש שציטטנו לעיל שמיתתן של צדיקים מכפרת. ביאור הדברים, שלא המיתה בעצמה, לא עזיבת הנשמה את הגוף של הצדיק היא המכפרת, אלא ההספד כהלכה של הצדיק, הוא הגורם נחת רוח לפניו יתברך והמצדיק את הכפרה. דהיינו, שהתכלית הדרושה מן האדם היא כי יספיד את הצדיק כהלכה, כי יתעורר

בתשובה ויאמר לעצמו: אם הקב"ה עושה משפט כזה בצדיקים, על אחת כמה וכמה למי שאינם צדיקים. ונמצא שהכפרה היא תוצאה של החזרה בתשובה, של התעוררות בעקבות פטירת הצדיק ולא רק עצם הפטירה. וזה דומה להקרבת הקרבן, כאשר מטרת הקרבן היא לא כפרה על עצם הבאת הבהמה למזבח אלא התוצאה של ההתעוררות בתשובה, כשהאדם מתכוון ונותן אל לבו שמן הראוי היה שכל מה שקורה לבהמה מגיע לו בעצמו.

נותר לנו להסביר, את דברי הירושלמי בהמשך ואשר ציטטנו לעיל. סמך הכתוב מיתת אהרון לשבירת הלוחות ללמדך שקשה מיתת צדיקים לפני הקב"ה כשבירת הלוחות. הלוחות נשברו בגלל שבני ישראל עשו את העגל והתנכרו מעשיהם לבוראם. הוא הדבר, כאשר צדיק מת ואינו נספד כהלכה, הדבר מעיד שכני ישראל אינם מעריכים את האבידה הגדולה, את ההפסד הרוחני העצום, את השפע הגשמי שהיה עובר אליהם באמצעותו. בהתנהגות זו הם מתכחשים לבוראם ואינם מכירים בטובותיו כפי שעשו כעגל שגרמו לשבירת הלוחות.

שומה על האדם להשתתף בהספדו של צדיק, להזיל דמעות, ולהתעורר בתשובה. רק על ידי זה יזכה לכפרה, למניעת פורענויות מעליו ומעל כלל ישראל.

This chapter, which describes briefly and simply the deaths of Aharon and Miriam, is preceded by the great פרה אדומה chapter, which teaches the Jewish concept of immortality. That chapter is in itself an important introduction to these deaths. It declares that what made Miriam into Miriam and what made Aharon into Aharon did not die when Miriam and Aharon died. Just as their work lives on forever in their nation, their

true essence is eternal: it has now departed transient earthliness and returned to God, the Source of all life.

Our Sages say: למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך מה פרה אדומה מכפרת (Mo'ed Katan 28a). The juxtaposition of these two chapters teaches that just as the פרה אדומה-character of the effects atonement, so does the death of tzadikim effect atonement. This may well mean that just as the mitzvah of פרה אדומה teaches that the Divine aspect of human nature is immortal and endowed with moral freedom, so does the death of tzadikim teach us these truths.

* Truly, the death of a tzaddik offers convincing proof of immortality. For only one who is spiritually blind would identify the tzaddik with his corpse, which lies inert, already marked by the traces of decay. How can one identify the corpse with what only a short time before had employed thought and will with spiritual strength and moral power? Only one who is blind would not see that the corpse of a tzaddik is merely the garment of a man who departed — and cast aside his cloak.

THE TORAH TELLS US (19:9) that "a ritually clean man should collect the ashes of the cow...and they should be guarded for purification waters." Similarly, the death of

a tzaddik only leads to atonement when the nation stops to "gather in" and collect their thoughts and recollections of what this person's life signified. The life of an outstanding, devout and pious person should not be lost, as would be the case with something which is burned and leaves nothing behind. Rather, the remnants of such a life shall be forever placed before the nation and held within the hearts and minds of the people. If this is the case, the death is not referred to as the person's demise, but rather as his "being gathered into the spirit and lives of the nation." In this manner, the passing of a tzaddik is indeed parallel to the procedure of bringing the Parah Adumah, and atonement is achieved.

On the one hand, we find (Rosh HaShanah 18b) that the "death" of a tzaddik is described as being as great a loss as was the burning of the Beis HaMikdash. On the other hand, we also find (Midrash Eichah 1:39) that when a tzaddik is "removed from the world," it is considered to be worse than the destruction of the Beis HaMikdash.

When a righteous person is not totally lost, his soul is guarded within our souls by our cherishing his memory and appreciating the lessons he taught. Under such conditions, this would merely be tantamount to the loss of the Beis HaMikdash, where the physical structure was burned, but its inspirational significance was preserved. However, when the tzaddik is lost and forgotten, this would be a catastrophe which is even worse than was the loss of the holy Beis HaMikdash.

ביאר הגה"צ רבי גדליה אייזמן זצ"ל משגיח ישיבת קול תורה שבדוקא ומיכה זאת התורה לפרה אדומה, שכן באה ללמדנו לימוד שאי אפשר ללמוד שאר קרבנות, שהרי פרה אדומה מהותה היא חוקה ועליה נאמר "גזירה א מלפני אין לך רשות להרהר אחריה" (רש"י שם), דברים אלה מתאימים ל מיתת צדיקים, אשר לפעמים עלולה להתעורר בלב תמיחה, מדוע פקד סון דוקא אותם שהם יראים ושלמים ועושים רצון השי"ת? והתשובה לכך: "גזירה היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה".

משום כך נסמכה מיתת מרים דוקא לפרשת פרה אדומה.

לקח טוב - פרקי אמונה ונחמה עמ' קל"ט

עליון לתתך

מיתת צדיקים מכפרת כל אימת שבקיים במעשיהם

(שם)

גאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א ראש כולל רשב"י ביאר, שהרי חלוקה נפרתה של הפרה מן החטאת, שהחטאת קרבה ונשרפת ע"ג המזבח ואילו פרה נשרפת ואפרה מתחלק לג' חלקים: אחד ניתן בהר המשחה ומקדשים ממנה פרות אחרות, השני מתחלק לכל המשמרות להשתמש בו לכל הטמאים וצריכים להטהר, והחלק השלישי, שמים אותו בחיל למשמרת. נמצא שאם פרת החטאת מועילה רק לשעתה, הרי שכפרת הפרה נמשכת והולכת תמיד.

לכן השוותה התורה את מיתת הצדיקים דוקא לפרה שמכפרת לא רק שעתה, אלא פעולתה שמכפרת והולכת תמיד, ועוד, שסגולת כפרתה היא ק לאלו שמזין ממנה על עצמם, כך מיתת צדיקים מכפרת רק לאותם אלו ומקים מעפר הצדיקים, חוזרים ומשננים את דברי תורתם ומשתדלים ללמוד מעשיהם ולידבק במה שראו ושמעו מדבריהם הקדושים, אכן כמו שבפרה יליש ממנה ניתן למשמרת, כך גם לכל ישראל מכפרת מיתת הצדיקים ע"י זכרון הצדיקים חי בלבם והרי הוא להם למשמרת.

קובץ תורני חניכי ישיבת קול תורה קובץ ד' עמ' ח'

23 שבילי פנחס כ"ג

לפי המבואר יש לומר שרצה הקב"ה ללמדנו בזה, כי כשם שמשנה רבינו נפטר במדבר ולא נכנס לארץ, כדי שיביא עמו לעתיד לבוא את דור המדבר שלא נכנסו לארץ, כן מרים ואהרן שמיתתם מפורשת בפרשה זו, לא מתו אלא כדי לכפר על ישראל.

נפלא להבין בזה מה שבחר הקב"ה ללמדנו שמיתתה של מרים מכפרת, ממה שהסמיך בפרשתנו את מיתתה למצות פרה אדומה, על פי מה שהביא רש"י (במדבר יט-כב) בשם רבי משה הדרשן: "פרה אדומה. משל לבן שפחה שטינין פלטיין של מלך, אמרו תבוא אמו ותקנן הצואה, כך תבוא פרה ותכפר על העגל".

לפי זה יש לומר שהסמיך הקב"ה מיתת מרים לפרה אדומה, ללמדנו כי כשם שפרה אדומה היא בבחינת "תבוא אמו" ותקנן

Parashas Chukas discusses the enigma of the *parah adumah*, the red heifer, the commandment that the Jewish nation received as an atonement for the sin of the golden calf. Rashi explains the connection: *Tavo imo u'sikanach hatzo'ah kach tavo parah u'sechaper al ha'eigel* — "Let the mother come and clean up her child's filth. So shall the heifer come and atone for the sins of the calf" (Rashi, Bamidbar 19:22).

The heifer, the mother of the calf, is recruited to right the wrong of her child. The Aish Kodesh asks an obvious question: "But the red heifer is not at all the mother of that calf. How can this heifer atone for the sins of a calf it doesn't even know?" How does one connect to the other?

The answer the Aish Kodesh provides offers insight into how we mothers operate. A woman, he notes, can wake up in the (morning with a tight knot in her stomach, anxious about someone else's child. A mother can think about someone else's child all day, all night, praying and hoping and losing sleep over him,

as if he were her own child. When we hear about the plight of another woman's child, we cry for the child like he or she were our own. A mother can do that.

I remember the tense period after the three boys were kidnapped in Eretz Yisrael two summers ago. Which woman had a decent Shabbos that week? Which woman didn't spill tears for the well-being of those precious children? We didn't feel joy in anything. We're like the *parah* that comes and says, "I want to help out. I'm here."

When I spoke with Rachel Frankel, Naftali's mother, during those fateful days when she was still unaware of the whereabouts of her son, she said to me, "Tell the women that if I'm able to sleep at night it's only because somewhere someone is not asleep; someone is poring over the *sefer Tehillim* on behalf of my son."

In my community, we have what's called a "*gemach sheinah*," a *gemach* for sleep. How does it work? When a mother has a new baby and she's desperate for a stretch of sleep, she calls and they send someone to tend to the needs of the baby while she gets her much-needed rest. When we are up at night thinking about another mother's plight, we are giving her an opportunity to sleep. We are that "*gemach sheinah*" for her.

As mothers, as Jewish women, we have the capacity to help others carry the burden. Like the heifer, we can clean up the mess of someone's else's calf — even if he's not our own. No, it is not our job to educate other mothers' children, to take on the helm. If we are truly concerned about their well-being, we will do what we do best: pray, empathize, and truly feel. By sharing the pain of our fellow Jews, by minimizing our gossip over someone else's heartache, we will merit true *achdus*.

ונראה לבאר על פי דבריו הידועים של היערות דבש (ח"ב דרוש ז עמ' קיח) שכשמת אדם גדול יכול כל אחד לזכות במעלותיו הנשארים בעולם, ולפי זה יתכן שלא היה כאן עונש אלא כורח המציאות שהרי הבאר היתה בזכותה של מרים ומאחר שלא נספדה מרים כהלכה ממילא מסתמא גם לא לקחו ממעלותיה וכיון שלא היו להם מעלותיה של מרים כבר לא היה זכות לבאר, לכן צריך היה לעורר על כך שיחזיקו במעלותיה על מנת שיחזור להם הבאר.

צואת בנה, כך מיתתה של מרים הנביאה שהיתה בבחינת אם הבנים של דור המדבר, כי בזכותה נולד משה רבינו, כמבואר בגמרא (סוטה יב.) שהשפיעה על עמרם אביה להחזיר את יוכבד אמה אחרי שגירשה, ואחרי שנולד משה סיכנה עצמה להצילו מן היאור, ולהביא לו מיינקת עבריה שהיתה יוכבד אמו, ובזכותה שתו ישראל מים מהבאר כל זמן היותם במדבר, מיתתה היא גם כן בבחינת "תבוא אדם" של ישראל ותקנח מה שפגמו דור המדבר שלא נכנסו לארץ ישראל.

הנה כי כן מטעם זה חזר הקב"ה ללמדנו בפרשתנו גם אצל אהרן הכהן שנשמכה מיתתו לבגדי כהונה, כי כשם שבגדי כהונה מכפרים כך מיתתו של אהרן מכפרת על עוונות דור המדבר. באופן שכל שלושת הפרנסים הטובים שעמדו לישראל, משה אהרן ומרים, נסתלקו בשנת הארבעים שהיו ישראל במדבר לפני בנייתם לארץ ישראל, כדי לכפר על העוונות של דור המדבר שיוכלו לבוא לעתיד לבוא עם משה רבינו לארץ ישראל.

הלהח פרשת לך לך והלבוש
ד' סערי (פס)

נקרא שמו פליט. וראיתי בספר מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל שהצ"ח ילקוט זה וכי שיש ללמוד מכאן כי הס"מ רוצה לבטל כל הקדושה בעולם, ואפילו את המלאכים רוצה להפיל ורק הקב"ה פלטו מידו, וזה הוא הלימוד כי כולנו בלמח בסקנה עוומה מהס"מ, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו, וזריכים לדע כי זה מציאות כי אנו זריכים לעזר ה', וא"א לנו לסמוך על שכלינו וכוונתו לנצח את היצר הרע, ומי שידע זאת הוא מכיר את הזורך לשפוך דמעות בתפילה להצורא כל עולמים שיילנו מפח יקוש, וכ"ש על חינוך הבנים. והיום הזה י"א חשון הוא יום מסוגל לענין זה כמבואר. אאמ"ו זללה"ה כי צמכת כי הנכנס לקבר רחל מרגיש צורך לזכות, כי כתיב רחל 'מנכה' ולא בוכה, לשון פועל יוצא, שהיא עושה לאחרים לזכות, י"א מאכט וויינטן". ציום י"א חשון יש לנו הלכה להוריד

מי הדעת ר' הוי"א (פס)

כתב הכלי יקר שחסרון המים היה עונש על כך שלא הספידו כראוי את מרים כי במשה ואהרן נאמר ויבכו אותם בני ישראל וכאן לא נאמר ויבכו אותה, אלא ותמתה שם, ותקבר שם, כי במקום שמתה שם תהא קבורתה לאלתר ונשכחה כמת מלב ולא הרגישו בהעדרה כלל, על כן נחסרו להם המים כדי שידעו למפרע שהבאר היתה בזכות מרים. ויש לבאר טיבו של עונש זה וכי רק מחמת שלא נספדה כהלכה מגיע כזה עונש של צמא בלא מים.

ויבאו בני ישראל כל העדה וכו' ותמת שם מרים ותקבר שם ולא היה מים לעדה. ואמרו חז"ל כתיבת ט' לפי שכשמתה מרים נסתלק הבאר שהיה עד עתה בזכותה. ולכאורה קשה הא גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם ולמה פסק הבאר במיתתה. אבל הענין כמו שאמר חז"ל (מ"ק כז, ב) ותמת שם וכו' ותקבר שתיכף למיתה קבורה. היינו שלא ספרוה כראוי, ותחת שהיה ראוי שיקימו ישראל מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה לבכות על העדר הצדיקת, וכיון שהם מנעו מימיהם על כן מדה כנגד מדה מנע ה' מהם מי הבאר.

30 משלחן רבי אליהו ברוך
 פ' ק"א (פ"ג)

פירש רש"י: מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים.

כתב האלשיך כי בזכות מרים היה להם כולם כאיש אחד ללכת לגמול חסד, ומה גם כי זולת היותה צדקת ונביאה ואחות משה ואהרן, גם כן היה ראוי לבלתי יהיו כפויי טובה, כי מימיה היו שותים כולם. והנה היה אפשר להם לומר, כי לא ידעו כי זכותה השקתה אותם, על כן מה עשה הוא יתברך, מיד בזכותה נסתלק הבאר למען יתנו אל לבם כי ממנה היו להם מים, וילכו לגמול חסד עמה וישובו המים. ולא כן עשו, על כן נצטערו, עכ"ל.

הרי מבואר שאם באמת היו הולכים כולם לגמול חסד עם מרים לא היתה הבאר מסתלקת, ונראה שענין הגמילות חסד שהיה להם לגמול עמה כדי שישובו המים,

הוא ההספד על הצדקת והנביאה אחות אהרן ומשה אשר מימיה היו שותים, ואם כך היו עושים היו זוכים להמשך זכות הבאר. ונראה ליתן טעם לזה דע"י ההספד ויקור מעלת הצדיק ממשיכים את השפעתו ומעלתו אף לאחר פטירתו.

31 אור חקת דניאל ש"א
 פ' ק"א (פ"ג)

מדברי ה"כלי יקר" אנו למדים שבני ישראל יכלו ליהנות מבאר מרים גם לאחר מותה, אך בגלל שבני ישראל לא ספדו לה כראוי וכאילו שכתו את זיכרה - פסקו המים.

והדברים קשים עד מאוד! כיצד יתכן שבני ישראל שנהנו במשך ארבעים שנה (!!!) יום-יום מבאר המים, פתאום בבת-אחת שכחו את כל הטובה של מרים!?

ולא רק זאת, הרי גם לידת משה הייתה בזכות מרים כמובא במדרש (וראה גם ב"אור דניאל" שמות עמ' מז), שבזמן שפרעה גזר להשליך את ילדי ישראל ליאור, עמד עמרם וגירש את אשתו וכתוצאה מכך עמדו ישראל וגירשו את נשותיהן כדי שלא יוולדו בנים שיטילום ליאור.

באה מרים ואמרה לאביה: "גזירתך קשה משל פרעה! הרי פרעה גזר רק על הזכרים והגזירה שלך היא על הזכרים וגם על הנקבות." עמרם הסכים לדברי בתו והחזיר את אשתו וכך עשו כל ישראל והחזירו נשותיהן ולאחר מכן נולד משה. בא אביה ונשק למרים על שנתקיימו דבריה. אולם לאחר מכן, כאשר הייתה הסכנה שהוצרכו להשליך את הילדים ליאור, בא אביה וטפח על פניה ואמר: "היכן נבואתך?! הרי אמרת שיוולד בן שממנו תבוא הישועה!"

על כן הלכה מרים וניצבה מרחוק על שפת היאור, כשתיבת משה משייטת על פני המים, לראות מה יקרה. והנה בת פרעה באה לרחוץ ביאור והצילה את משה, כידוע.

אם כן, מתעצמת השאלה: כיצד לא זכרו בני ישראל את כל הטובה של מרים?

נראה לבאר, שכוח ההרגל הוא הגורם המונע מהאדם להכין טובה לבוראו. בני ישראל קיבלו את המים במשך ארבעים שנה ברציפות. יתכן ובימים הראשונים ראו בכך נס, והתפעלו מכך שלכל מקום אליו הם מגיעים גם הבאר הולכת עימם והם ראו בכך דבר טבעי. יתכן שהם חשבו שמים אלו מגיעים להם בזכותם, ולפיכך לא שייכו את המים אליה, על כן כאשר נפטרה מרים פסקו המים, כיוון שהם לא הכירו בטובה הרי שהטובה נפסקת. הקב"ה נותן טובה למכיר טובה ולא לאלו שאין להם את מידת הכרת הטוב.

נבדוק כיצד אנו נוהגים בחיינו היומיומיים:

* הקב"ה מעניק לנו מדי יום שפע רב של חיים, פרנסה, בריאות, מזון.

נתבונן נא במעשינו מתי נזכרים אנו להודות לו על כל הטובה אשר גמלנו, אמנם אנו מזכירים זאת בתפילות שמונה-עשרה "מודים אנחנו לך על נסך ונפלאותיך שבכל יום עמנו" וכו' אך מי מאיתנו עמד בזמן התפילה לרגע קט והתבונן במילים אותן הוא ממלמל? הרי יתכן שבזמן אמירת התפילה ראשנו טובב לו במקומות אחרים בתבל, וכל זאת כיוון שאנו חושבים ואולי בטוחים שכל זה מגיע לנו בדרך הטבע.

האם מאן דהוא מתכוון בברכת "אלוקי נשמה" להודות להקב"ה על שהוא החזיר לו הבוקר את נשמתו? אצלנו הכל נראה טבעי, נדמה לנו שכל מה שיש לנו זה לא בגלל "כי גמל עלינו חסדו" אלא כי כך צריך להיות.

לו היינו טורחים מעט להתבונן היינו מגלים עד מהרה כי כל יום ויום אנו זוכים לניסים גלויים, רק, לצערנו, אנו שוכחים לומר כל רגע ורגע "טוב להודות לך".

עבודה רוחנית גדולה ניצבת בפנינו לא להתרגל למצב! רק אדם נכה מכיר בערך הרגליים! רק עיוור יוכל להסביר מה ערך העין הבריאה! רק אמא של ילד חולה המאושפז בבית-רפואה והיא רתוקה למיטתו יכולה להאיר את עינינו בחשיבות הבריאות! אישה עקרה מבינה אולי יותר מכולן איזו מתנה נפלאה זו תינוק!

זהו כוחו של ההרגל... לצערנו, התרגלנו לקבל! רק חבל שאין אנו רואים ומכירים בערך הנותן. כשמתרגלים רק לקבל - שוכחים מי הנותן, אך ברגע שחסר - מיד מבקשים מהקב"ה שייטן בריאות, פרנסה, מזונות וכו'.

עלינו לחוש שהבורא מעניק לנו מטובו. עלינו לדעת שלכל הטובה הזאת יש מקור והוא הקב"ה, אשר ברוב חסדו משפיע עלינו שפע של טובה וברכה, ומחובתנו להודות לו על כך בכל רגע ורגע.

ההרגל, הוא רק מפני שמתרגלים בו בני האדם ומה שחסר זו התבוננות. תבונת האדם הוא "עין השכל" וכמו שנאמר "ולבי הרבה חכמה ודעת" (קהלת א), כשם שאם יעצום אדם עיניו בדבר קטנטן כעפעפיו - יחשך עולמו בעדו. כך אם יאטום האדם עין שכלו ולא יתבונן, הוא לא יתפעל מכל עצם הבריאה ושום פלא אף לא יעורר אותו.

זוה הנדרש מאיתנו לעצור קמעא ממרוצת החיים, לראות את כל הטובה אשר עושה עמנו הקב"ה יום-יום.

17 ש"מ פ"רש חקת
 ה' וינבאו (פ"ג)
 המוב

אהרן דלא הי' מים לעדה דפסק הבאר כיון שנסתלק הבאר התחילו מתכנסין על משה ועל אהרן והיו משה ואהרן יושבין ומתאבלין על מרים אמר להם הקב"ה כשביל שאתם אבלים ימותו בצמא וכיון שראו אותם באים אמר משה לאהרן מהו כינוס זה א"ל אהרן לא בני אברהם יצחק ויעקב הגו גומלי חסדים בני גומלי חסדים א"ל משה אי אתה יודע להפריש בין כינוס לכינוס אין זה כינוס של תקנה אלא של קלקלה שאילו הי' כינוס של תקנה היו צריכים להיות בראשם שרי אלפים ושרי מאות, עכ"ל של הילקוט. וביאור הדברים ע"פ פשטות הוא דמשה ואהרן יושבים ומתאבלין על מיתת אחותם מרים ובאים כל הקהל נגדם והי' אפשר לאהרן לטעות דבאים כדי להשתתף באבלות על פטירת מרים, ולא היא אלא דאינם באים כלל להצטרף לאבלות אלא דבאים בטענות על מה שהם מפסידים על ידי פטירתה דהיינו הבאר שהי' להם כל מ' שנה במדבר נפסק עם פטירתה ולא איכפת להם כעת מיתת מרים אלא שחסר להם מים, זהו מה שכואב להם.

Rashi explains the difference between speaking to the rock and hitting it as follows:³

Had you spoken to the rock and it had given forth [water], I would have been sanctified before the eyes of the congregation, [for] they would have said, "If a rock that neither speaks nor hears nor has need of a livelihood fulfills the will of the Omnipresent, then all the more so should we."

It emerges that according to Rashi, the preference of speaking to the rock as opposed to hitting it lies not in the fact that it is a higher miracle per se, but in that it would have yielded an accompanying message that would inspire the people to enhance their mitzvah observance. However, this only deepens the question, for now we ask: Why would Moshe deviate from Hashem's instruction to speak to the rock, thereby forgoing the opportunity to impart a lesson to the Jewish People regarding the observance of mitzvos?

MOSHE'S DECISION TO STRIKE THE ROCK

The commentators explain that the question of whether Moshe speaking to the rock would generate a positive outcome was dependent

on the spiritual level of the Jewish People on that occasion. This is for two reasons:

- It is possible that the higher level of miracle, whereby water would come out based on speech alone, was contingent on the people being on a level which would allow for such a miracle to take place.⁴
- Only if the people were on a high level would they be mindful to draw the moral lesson represented by the rock responding to Hashem's word; if not, then that lesson would go unnoticed.⁵

In other words, depending on the level of the people, speaking to the rock could either bring about a positive result or a negative—even disastrous—one! If their level is deficient, such that speaking to the rock does not produce water, then that would lead to a profanation of Hashem's name. Similarly, if their level is such that they do not learn the relevant lesson from the rock heeding Hashem's word, this would actually lead to an indictment of them for failing to heed that message.

What this means is that, as the events unfold, it may be advisable to forego engaging in the higher form of miracle and simply extract water from the rock through hitting it. Indeed, many commentators point out that it is specifically for this reason Moshe was told to take the staff with him—to be prepared for just such a contingency.⁶

Ultimately, then, the situation boils down to Moshe's assessment of the people as he was about to bring forth water. This is the meaning of his addressing them as "morim—rebels," prior to hitting the rock. In other words, Moshe felt that they were in a rebellious state, such as would not allow for the water to come forth through speech alone. Additionally, the simple meaning of the word "morim" is teachers, not in itself a particularly negative thing, unless those in question should at that time be students, in which case they will miss out on lessons that they should be learning. In light of this assessment, Moshe judged that

it was better to shift toward the lower and "safer" level of miracle and hit the rock. In other words, Moshe's decision was ultimately motivated by a desire to protect Hashem's name from potential degradation and the Jewish People from potential indictment.

הנה אם אהרן הכהן קדוש ה' חשב והעריך אותם שהם באים לגמול חסד עם מרים ומצטערים על מיתתה, הרי ברוב שבודאי היתה להם כוונה כזאת, וכן היה שכינוסם נועד למטרה הזאת, אבל בכל זאת תיק מעורב בתוך כינוסם וצערם איזה שמץ דק של צער עצמם שחסר להם מים, ואולי אפילו הם בעצמם לא הרגישו את התערובת הפסולה הזאת, אלא זה היה רק בתת-נפשם, כי אילו לא היה בהם הצער על מיתת מרים לא היה אהרן חושב כך.

ואמנם, אותו שמץ פסול, שהיה חבוי ומעורב ברוב כוונתם הטובה, התפתח והתגלה אחר כך עד שמבלי ידיעתם ומבלי שליטתם התחילו לריב עם משה, ומרגע לרגע התפתח אותו החלק הפסול עד שפניהם נעשו זעומות ונאבדה לגמרי ונשמטה השליטה מידיהם, והם עצמם לא תיארו ולא ציפו שיגיעו לידי מצב כזה.

גרעין ביש קינן בתוך נפשם ולא שמו לב עד שהגרעין הזה הצמיח פירות באושים, הם איבדו עשתונותיהם ויצאו לריב, ציערו והטרדו את משה ואהרן, ומשה הרגיש בהם שלכתחילה באו בעלילה ובכוונה לא טובה וישרה, כי אילו היו באים בטרתת הלב, לגמול חסד למרים וריכים היו לבוא יחד עם השרים העומדים בראשם.

36

A MATTER OF TRUST

Having attained some understanding of what prompted Moshe's decision to hit the rock, we return to the fact that all of this notwithstanding, it was considered to be a mistake. Now we can understand why Hashem's censure of Moshe began with the words, "Since you did not believe in Me." How was Moshe hitting the rock an expression of lack of faith in Hashem? We can now see how Moshe's decision represented a lack of faith regarding what Hashem was telling him about the Jewish People. Although Moshe was told to take the staff to be used if necessary, nevertheless, Hashem's instruction to him as things stood was to speak to the rock. In other words, Hashem was assuring Moshe that in spite of how rebellious and unruly the people appeared, they were nonetheless on a level which would allow for a positive outcome to occur from him speaking to the rock. As it turned out, the persistent contentiousness on the part of the people as the time for the miracle approached caused Moshe to waver on this point and to conclude that hitting the rock was the necessary path.

Actually, there is a further element here. In seeking to determine the level of the people at that time, so as to know which form of miracle was appropriate for them, something that would shed much light on the situation would be their response to an event which had occurred earlier on that very day—the passing of Miriam.

37

MOURNING VS. COMPLAINING

As we mentioned in the beginning of this discussion, from the juxtaposition of Miriam's death with the parah adumah, we learn that the passing of a righteous person brings about atonement. If the lesson of this avenue of atonement is taught through the death of Miriam, we must assume that it was effective at that time. Yet, as we also discussed, the atonement that comes with the passing of a righteous person is

contingent on those who remain mourning their loss, as this serves to define where they stand in terms of the departed person's values. If so then we have to assume that the nation's reaction to Miriam's death was one of mourning. The problem is that a look at the ensuing verses doesn't seem to give that impression at all. There are no words at all o

any grief or mourning expressed. Rather, the people come straight to Moshe and basically say, "Now what are we meant to drink? Did you take us out so that we should just die in the desert?" As eulogies go, that leaves a good deal to be desired!

The people's appalling reaction to Miriam's death was, thus, a clear reflection of their own deficient spiritual standing. The total lack of any words of appreciation or condolences regarding Miriam convinced Moshe that they were not on a level for the higher miracle to be advisable—or even possible, therefore, he hit the rock.

Wherein, then, lay Moshe's mistake, to the extent that we can understand it? Apparently, by telling Moshe to speak to the rock as the desired option, Hashem was telling him that in spite of the fact that all he was hearing from the people was words of complaint, nonetheless, deep down they were mourning the loss of Miriam. Perhaps, their sense of loss was repressed due to the urgent need for water; indeed, perhaps it was expressed in the acrimonious words of complaint themselves. Either way, this is why the mistake of hitting the rock is expressed as a matter of a lack of faith. Ultimately, what was demanded of Moshe was to approach a people who were doing nothing more than provoking and complaining and believe that they were in fact grieving.

This, then, is where Moshe and Aharon were considered to be at fault. They knew that there was a fallback option of hitting the rock if need be, and moreover, everything they were hearing sounded like the situation required moving toward that option, with not a word of recognition over the loss of Miriam—their sister—to be heard. And yet, they were faulted for allowing all that to incline them toward taking that second option. All of this should give us some inkling into the level that was demanded of Moshe and Aharon on that occasion, as it was on all occasions.

HAKADOSH BARUCH HU did not look favorably upon Yaakov Avinu's wrathful reply. We find in the Midrash that "HaKadosh Baruch Hu said to Yaakov, 'Kach onim es hame'ikos, is this how one answers a distressed woman? By your life, in the future, your children shall have to stand before her child!' This is an allusion to the fulfillment of Yosef's dream, when all the tribes bowed down to Yosef, the viceroy of Egypt.

At the same time, it must be understood that a man of Yaakov Avinu's refinement would never have treated his wife, or any other person for that matter, with the callousness we might be tempted to read into the possuk and into the words of our Sages. There is no doubt that he was genuinely concerned for her welfare, and deeply affected by her suffering. Yaakov Avinu poured his heart out to the Ribbono Shel Olam on Rachel's behalf with an intensity and focus we

cannot even imagine. HaKadosh Baruch Hu's censure of his remark must not be taken as a justification to insinuate that Yaakov Avinu's personality was in any way flawed.

★ Rachel Imeinu's declaration is equally confounding. She understood far better than we are possibly able to, that Hashem alone had the power to answer her prayers. Her faith was deep and unwavering. It cannot be that she was so desperate as to beg Yaakov to give her children. We can only achieve proper understanding of this Torah passage by considering the awesome stature these two personalities.

When Rachel Imeinu said *hava li banim*, give me children, she meant, "Pray for me, for if not I shall die." This can potentially be taken as an ultimatum to Yaakov Avinu. Pray for me, for if not, there will be terrible consequences. But Yaakov Avinu did not need the ultimatum as a motivation to pray on Rachel's behalf. He would have done so in any event in order to alleviate her suffering, her tzaar.

It is more likely that Rachel Imeinu was asking Yaakov to add urgency to his prayers. Let the Ribbono Shel Olam know that you are not just praying to alleviate my suffering, but to prevent my demise.

But Yaakov Avinu told Rachel that we must not do such a thing. It is not acceptable to influence Hashem by presenting an ultimatum, as it were, that if He were to continue to deny a person his specific request then there would be dire consequences.

Thus, Yaakov Avinu's response to Rachel was not one of callous reproach, but rather an explanation as to why her request was inappropriate. If your demand is that I must pray that you have children, "Am I instead of God?" I cannot grant you your request. And if you are complaining to HaKadosh Baruch Hu, then you must remember that it is He "Who has withheld from you the fruit of the womb," and we do not have a right to present Hashem with an ultimatum.

41

A person needs to know how important it is to *daven*, to pray with fervor. While it may be true that as long as he has recited every word from the *siddur* he is exempt from going back and davening once more, still, the proper way of tefillah is to recite it with intensity and meaning. One's prayers should shatter the Heavens. "גם כי אצעק ואשוע שרתם הפלתי" – Also when I cry out, and call for help, He stops up my prayer" (Eichah 3:8).

There is a certain balance. If a person needs something desperately, then his tefillah is a very powerful force. He must also work towards building more merit for himself through acts of chessed, lovingkindness, and increasing his Divine service, his *avodas Hashem*. On the other hand, there is a limit to how far one's efforts can be taken. A person cannot insist on getting what he wants. In the final analysis he must submit to the Will of Hashem, to the wisdom of HaKadosh Baruch Hu, the One Who determines what will and will not be. A person must never, God forbid, imagine to himself that there is nothing left to live for and that his life is unbearable if he does not get his way.

With this in mind, we can well understand why Yaakov Avinu had to respond to Rachel Imeinu's request. What, then, is the reason HaKadosh Baruch Hu censured him for correcting Rachel's view?

42

The answer can be found in the Gemara's debate over the existence of *Iyov* (*Bava Basra* 15b). One Sage maintains that *Iyov lo hayah velo nivrah*, Job never existed but was an allegory written to teach us certain specific concepts. Rashi explains that this is not referring to the philosophical arguments regarding the suffering of the righteous

for which the Book of Job is best known, but rather to a great Torah principle: "A person is not held responsible in his time of pain." In a moment of suffering, a person is apt to say things to others, or even to Hashem in prayer, in an inappropriate way. Others who witness his outburst are forewarned not to judge him for how he acts in a moment of duress, and surely not to rebuke him for it.

★ By recording Yaakov Avinu's criticism, the Torah teaches us to limit our demands even when we feel fully justified, and never to present ultimatums to HaKadosh Baruch Hu, no matter how we suffer. It is a lesson an individual must take to heart for his own sake, so that he can become a more refined person. It is not correct, however, to confront a person who, in his suffering, has given expression to his frustration in an inappropriate way. A suffering person must be treated with extreme kindness and sensitivity. The important lessons as to how one should request his needs from the Ribbono Shel Olam can wait for a calmer hour. On his level, Yaakov Avinu had not demonstrated his concern to the extent he was capable. This, then, is why Hashem rebuked him.